

Andrei Drăgulescu

**Cum ne rugăm? În ce credem?
Spre ce ne îndreptăm?**

**„Tatăl nostru”, „Crezul” și „Fericirile”
în învățătura Bisericii Ortodoxe**

Colecția Ortodoxia pentru toți – 7

Făgăraș, 2020

Cuvânt înainte / 3

Rugăciunea „Tatăl nostru” pe înțelesul tuturor / 7

Tatăl nostru Care ești în ceruri... / 20

Sfințească-se numele Tău... / 42

Vie (să vină) împărăția Ta... / 53

Facă-se voia Ta, precum în cer, așa și pe pământ... / 65

Pâinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă astăzi... / 80

*Și ne iartă nouă greșelile noastre, precum și noi
iertăm greșiților noștri... / 93*

Și nu ne duce pe noi în ispită... / 106

Ci ne izbăvește de cel rău. / 115

*Că a Ta este împărăția și puterea și slava în veci.
Amin! / 122*

„Simbolul credinței” („Crezul”) pe înțelesul tuturor / 128

Cred într-un Dumnezeu... / 136

Și într-un Domn Iisus Hristos... / 142

Care pentru noi, oamenii... / 153

Și S-a răstignit... / 160

Și a înviat... / 165

Și S-a înălțat... / 172

Și iarăși va să vină... / 177

Și întru Duhul Sfânt... / 184

Întru una, sfântă... / 193

Mărturisesc un botez... / 200

Aștept învierea... / 204

Și viața veacului... / 215

„Fericirile” pe înțelesul tuturor / 227

1. *Fericiți cei săraci cu duhul... / 234*

2. *Fericiți cei ce plâng... / 248*

3. *Fericiți cei blânzi... / 260*

4. *Fericiți cei ce flămânzesc... / 272*

5. *Fericiți cei milostivi... / 283*

6. *Fericiți cei curați cu inima... / 291*

7. *Fericiți făcătorii de pace... / 301*

8. *Fericiți cei prigoniți... / 309*

9. *Fericiți veți fi voi când... / 319*

O condiție indispensabilă / 331

Referințe bibliografice și abrevieri / 333

Rugăciunea „Tatăl nostru” pe înțelesul tuturor

Deci voi așa să vă rugați:

Tatăl nostru, Care ești în ceruri,

sfîntească-se numele Tău;

Vie împărăția Ta;

facă-se voia Ta, precum în cer și pe pământ.

*Pâinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă **astăzi**;*

*Și ne iartă nouă **greșelile** noastre, **precum și noi**
iertăm greșelilor noștri;*

Și nu ne duce pe noi în ispită,

ci ne izbăvește de cel rău.

Că a Ta este împărăția și puterea și slava în veci.

Amin! (Matei 6, 9-13)¹

Și pe când Se ruga Iisus într-un loc, când a încetat, unul dintre ucenicii Lui I-a zis:

— Doamne, învață-ne să ne rugăm, cum a învățat și Ioan pe ucenicii lui.

Și le-a zis:

— Când vă rugați, ziceți:

Tatăl nostru, Care ești în ceruri,

sfîntească-se numele Tău.

Vie împărăția Ta.

¹ Citatele scripturistice sunt preluate din Biblia ediția sinodală ^(BSS), cu excepția celor despre care menționăm explicit că sunt preluate din alte ediții.

*Facă-se voia Ta, precum în cer așa și pe pământ.
Pâinea noastră cea spre ființă, dă-ne-o nouă în
fiecare zi.*

*Și ne iartă nouă păcatele noastre, căci și noi înșine
iertăm tuturor celor ce ne greșesc nouă.*

*Și nu ne duce pe noi în ispită,
ci ne izbăvește de cel rău. (Luca 11, 1-4)*

Rugăciunea „Tatăl nostru” este consemnată în două dintre cele patru Evanghelii: la Matei (6, 9-13) și la Luca (11, 2-4). Versiunea sfântului evanghelist Matei este cea care a fost adoptată, încă din primele veacuri creștine, pentru a fi rostită în cadrul slujbei Sfintei Liturghii ^(cf. TR p. 7). Diferențele dintre cele două variante sunt patru la număr (le-am evidențiat mai sus în text).

1. Prima diferență apare chiar la început. Evanghelistul Matei introduce Rugăciunea Domnească în cuvinte puține: „Deci voi așa să vă rugați”. Acest îndemn al Mântuitorului apare în contextul Predicii de pe Munte. Puțin mai devreme, Hristos le vorbește ucenicilor despre cum să facă milostenia. De la milostenie trece la subiectul rugăciunii. Îi povățuiește pe cei ce-L urmau să nu se roage precum fățarnicii, ca să fie văzuți de oameni. Dimpotrivă, îi îndeamnă să se roage în ascuns și să nu includă în rugăciune multă vorbărie inutilă. Cum deci să se roage? Urmează în chip firesc un

model de rugăciune. Iar acesta nu este altul decât binecunoscuta Rugăciune Domnească.

Pe de altă parte, sfântul Luca introduce amănunte care nu se află la Matei. Astfel putem afla că Mântuitorul Se ruga într-un loc anume (pe Munte, sau în alt loc), în care ucenicii / alți ucenici l-au cerut să îi învețe cum să se roage. Ei spun că sfântul Ioan Înaintemergătorul și-a învățat ucenicii rugăciuni. Dar sfântul Ioan a recunoscut el însuși că nu e vrednic să îi dezlege Mântuitorului cureaua încălțăminteii. Deci ucenicii lui Hristos probabil așteptau de la Învățătorul lor o rugăciune mai presus decât cea a lui Ioan. Nu știm cum i-a învățat Ioan să se roage pe ucenicii săi. Putem doar presupune că și ucenicii lui Ioan au adoptat cât de curând rugăciunea Tatăl nostru. Presupunem că Ioan îi învăța rugăciuni în tradiția celor pe care le spuneau iudeii, în timp ce Mântuitorul îi înalță în cu totul alt cer al rugăciunii...

Din Evanghelia de la Luca (11, 1) aflăm așadar că ucenicii Mântuitorului l-au cerut să îi învețe cum să se roage. Desigur, din aceste cuvinte nu ar trebui să înțelegem că ucenicii nu se rugau niciodată. Nici că nu existau rugăciuni pe care le rostea majoritatea evreilor în vremea aceea. Este îndeajuns să ne gândim la Psalmi, atât de iubiți și în creștinism, care pe atunci alcătuiau o parte însemnată a cultului și erau roștiți cu siguranță și în cadrul rugăciunilor particulare. Mai mult, evreii aveau o

sută de rugăciuni rânduite pentru a fi rostite zilnic. Cum ar trebui atunci să înțelegem această dorință a ucenicilor? Ce anume doreau ei de fapt să învețe de la Mântuitorul? Lămurește această problemă, în însemnările sale publicate postum, Olga Greceanu²: „Ei cer o nouă rugăciune, pentru că rugăciunile rostite de veacuri de strămoșii lor nu se mai potriveau cu starea actuală. În toate rugăciunile, ei cereau lui Dumnezeu pe Mesia. Or, mai puteau, oare, ucenicii lui Iisus să intre în Templu, să se bată cu pumnii în piept și să se roage pentru venirea lui Mesia, de vreme ce Însuși Mesia era cu ei, mânca cu ei, mergea la propovăduire cu ei, le dădea învățături și le spunea de-a dreptul despre Sine: «Dumnezeu este Tatăl Meu»? [...] Principala lor rugăciune, cea pentru venirea lui Mesia, nu mai poate fi spusă, deci vor o nouă rugăciune, tot atât de puternică.” (ERTN, pp. 7-9)

Așadar ucenicii, care proveneau în marea lor majoritate din mediul iudaic, nu mai puteau să se mulțumească doar cu rugăciunile pentru venirea

² Pictoriță (1890-1978), soția ultimului boier Greceanu, Nicolae. Viețuiește vreme de doi ani (1933-1935), alături de soțul ei, în Țara Sfântă, unde efectuează numeroase cercetări în urma cărora realizează un monumental Dicționar Biblic Ortodox (8 volume), după o trudă de 30 de ani. Cu totul insolit pentru o femeie, primește de la doi patriarhi succesivi (Nicodim și Justinian) binecuvântare să predice în bisericile din București. Este fiică duhovnicească a părintelui Sofian Boghiu de la Antim. Este numită pictor autorizat al Patriarhiei și primește distincțiile *Meritul cultural* și *Crucea patriarhală*. Comentariul la *Tatăl nostru* face parte dintre manuscrisele publicate postum, în ultimii ani.

lui Mesia, de vreme ce Mesia deja venise, iar ei Îl urmau. Se simțea așadar nevoie de o rugăciune nouă, potrivită pentru cei care Îl vor urma pe adevăratul Mesia, Mântuitorul nostru Iisus Hristos, începând cu Apostolii și până la sfârșitul veacurilor.

Mai mult, există încă un aspect ce diferențiază net Rugăciunea Domnească de rugăciunile pe care obișnuiau să le rostească iudeii. Până la venirea Mântuitorului, în rugăciunile consemnate în Talmud erau obișnuite cererile pentru lucruri pământești, pentru ferirea de orice necaz lumesc. Oare mai puteau fi valabile toate acestea pentru cei ce aveau să-L urmeze pe Cel ce a rostit, printre altele: „Fericiți cei prigoniți”? Era limpede că rugăciunea creștinilor avea să abordeze un cu totul alt plan. La această înălțime îi ridică Hristos pe ucenici când îi învață rugăciunea „Tatăl nostru”. Dezvoltând această idee, Olga Greceanu nota, în același comentariu:

„Să vorbim mai întâi despre rugăciunea evreilor. Cea mai obișnuită era următoarea: «O, Dumnezeule, fie ca voia Ta să binevoiască a ne da o viață lungă, o viață ușoară, binefăcătoare, binecuvântată, având toate cele necesare, vigoare corporală, [...] o viață de prosperitate.» [...]

Evreii aveau despre rugăciune o idee mai înaltă decât aceea de a fi o simplă cerere, dar credința lor este, totuși, cu totul contrarie învățăturilor pe care le dădea Hristos în privința celor pământești. Evreii

cereau lui Dumnezeu o viață lungă, o viață ușoară, cu toate cele necesare, ei cereau vigoare corporală, o viață de prosperitate... Mai aveau o rugăciune de care pomenește Talmudul, unde se roagă să-i scape Dumnezeu «de o femeie rea» și chiar «de toate relele» ce pot cuprinde lumea aceasta. [...]

Însă, pentru ucenicii lui Iisus Hristos, care erau pregătiți pentru jertfe, chinuri, închisori, bătăi, rugăciunile rostite până atunci nu se mai potriveau cu misiunea pentru care ei se pregăteau. Fiind pregătiți să moară martiri, cum ar fi putut să ceară viață lungă și sănătate? Fiind gata de cea mai cumplită sărăcie, cum să ceară prosperitate? Fiind de acum jertfiți pentru zile de suferință, bătăi, judecată, cum să mai ceară, ca până ieri, viață ușoară? Erau într-adevăr dezorientați. Iisus aștepta acest moment de înțelegere din partea lor, și iată că momentul a sosit.” (ERTN, pp. 9-12)

2. A doua diferență (între Luca și Matei) în textul rugăciunii se referă la cererea pâinii spre ființă (în alte traduceri: cea de toate zilele). Evanghelistul Luca scrie: „Pâinea noastră cea spre ființă dă-ne-o nouă în fiecare zi” (în loc de „astăzi”, la Matei).

3. La aceasta se mai adaugă o a treia diferență care introduce o nuanță la sfântul Luca: „Și ne iartă nouă păcatele noastre, căci și noi înșine iertăm tuturor celor ce ne greșesc nouă”. Este adevărat, și aici ambele versiuni pornesc de la aceeași idee: noi

înălțăm lui Dumnezeu rugăciunea ca El să ne ierte păcatele, în același fel în care și noi, la rândul nostru, îi iertăm pe cei care s-au făcut vinovați față de noi, într-un fel sau altul. Totuși, asemănările se opresc aici. Astfel, evanghelistul Luca accentuează că un creștin adevărat îi iartă întotdeauna pe cei care au greșit față de el. Pe de altă parte, evanghelistul Matei redă o imagine care ne sugerează o balanță cu două talgere. Într-un talger atârână iertarea pe care noi o acordăm (sau nu!) greșitorilor noștri. Celălalt talger cuprinde iertarea primită de la Dumnezeu pentru propriile noastre păcate. Credem că o interpretare asemănătoare avea în gând unul dintre părinții din Pateric, atunci când a fost cercetat de un ucenic. Acesta din urmă era biruit de cugete de răzbunare împotriva aproapelui său și nu voia nicidecum să se lepede de ele. Atunci părintele l-a îndemnat să se așeze împreună cu el la rugăciune și au început să rostească „Tatăl nostru”. Însă, când au ajuns la cererea: „Și ne iartă nouă greșelele noastre, precum și noi iertăm...”, părintele a rostit, desigur intenționat, astfel: „Și nu ne ierta nouă greșelele noastre, precum nici noi nu iertăm...”. Atunci ucenicul a fost străpuns la inimă și a conștientizat că, prin fapta sa, ridică un zid în calea iertării pe care o primea el însuși de la Dumnezeu pentru păcatele sale. Rușinat, și-a cerut iertare și s-a vindecat pe loc de mânia sa necugetată (cf. P. p. 411)

4. În fine, ultima diferență ține de încheierea rugăciunii. Varianta consemnată de evanghelistul Luca se încheie prin cuvintele: „ci ne izbăvește de cel rău” (în alte traduceri: cel viclean). Matei continuă însă, încheind cu o doxologie: „Că a Ta este împărăția și puterea și slava în veci. Amin!”. Astăzi, în cultul particular, credinciosul obișnuit rostește rugăciunea oprindu-se la „ci ne izbăvește de cel rău” (ca în textul de la Luca). Preotul este singurul care poate rosti lauda adusă lui Dumnezeu prin cuvintele: „Că a Ta este împărăția...”. La Sfânta Liturghie, preotul Îl închipuie pe Însuși Hristos, Care aduce laudă împărăției, puterii și slavei lui Dumnezeu-Tatăl.

De altfel, rugăciunea „Tatăl nostru” a intrat încă de la început în cultul creștin. Astăzi, la Sfânta Liturghie, înainte de a se rosti rugăciunea „Tatăl nostru”, preotul spune: „Și ne învrednicește pe noi, Stăpâne, cu îndrăznire, fără de osândă, să cutezăm a Te chema pe Tine, Dumnezeu cel ceresc, Tată, și a zice” (și urmează Rugăciunea Domnească). Părintele Nicodim Mândiță, apreciatul duhovnic de la Agapia din secolul trecut, sublinia în tâlcuirea acestor cuvinte: ne învrednicim să Îl numim Tată pe Dumnezeu, Creatorul cerului și al pământului, dacă avem o viață curată, o viață de adevărați fii (după har) ai Tatălui ceresc:

„Prin cuvintele acestea, Preotul Îl roagă pe Dumnezeu-Tatăl să ne ajute tuturor, clerici și drept-

credincioși creștini, spre a deveni cu adevărat fiii Lui și să ne învrednicească [...] să-L numim pe El Tată, [...] cu toată încrederea și dragostea de fii. [...] Astfel, cei ce dorim să-L numim Tată pe Dumnezeu trebuie să ne ostenim să viețuim ca niște adevărați fii ai Lui, fiindcă rugăciunea poate să fie spre osândă celor ce se roagă, dacă numesc Tată pe Dumnezeu dar, în același timp, în ființa lor [cultivă] păcatul. Ce fericit este creștinul care, cu inima curată și cu fruntea senină, poate chema și numi pe Atotputernicul, Creatorul, Țiitorul și Milostivul Dumnezeu, Tată al său. Unul ca acesta va scăpa de orice primejdie și nefericire.” (ESL, pp. 435-436)

Alte detalii oferă părintele Dumitru Stăniloae, pornind de la tâlcuirea Sfântului Grigorie de Nyssa la Rugăciunea Domnească. Omul care viețuiește departe de Dumnezeu, în patimi și păcate, fără să arate cea mai mică înclinare spre pocăință, nu Îl poate numi pe Dumnezeu Tată fără să îi fie spre osândă, căci Dumnezeu nu este Tatăl răului. Este adevărat că nimeni nu este vrednic să Îl numească Tată, precum nimeni nu este vrednic cu adevărat să se împărtășească cu Sfintele Taine. Totuși, am adăuga noi, Dumnezeu este Cel care ne cheamă la El. Ne cheamă la schimbarea vieții. El ne întinde mâna, iubitor, să ne ridicăm. Se spune că atunci când omul face un singur pas spre Dumnezeu, El face o sută. Când Îl rugăm cu umilință pe Domnul să

ne învrednicească să Îl numim fără osândă Părinte și dorim să ne împărtășim, cu binecuvântarea duhovnicului, cu Sfintele Taine, Dumnezeu caută spre noi cu față milostivă și plinește neputințele noastre. Chiar și de am fi oprîți de duhovnic de la Sfintele Taine pentru păcate mai grele pe care le-am săvârșit, nici aceasta nu ar trebui să ne oprească să ne rugăm, cu zdrobire de inimă, lui Dumnezeu să ne schimbe lăuntric. Ba mai mult, să rostim cu mai multă frică și cutremur, cu dragoste și dor, Rugăciunea Domnească, să Îl implorăm să ne curățească și să ne învrednicească să Îl numim, fără osândă, Tată, și să ne facem cu adevărat fiii Lui. Scria părintele Stăniloae:

„Cel ne-curat, numind pe Dumnezeu Tatăl său, Îl face Tatăl răului, spune Sfântul Grigorie de Nyssa în comentariul la *Tatăl nostru*. În acest caz, adresarea către Dumnezeu cu cuvântul *Tată* îi va fi spre osândă. De aceea, rugând pe Dumnezeu să ne facă vrednici să-I spunem Tată, Îi cerem să ne facă și curați. [...] Dacă ne învrednicește să-I zicem Tată, înseamnă că ne învrednicește să ne și unim trupul și sângele nostru cu Trupul și Sângele Fiului Său.” (SCL, pp. 533-534)

Aceeași idee este dezvoltată de mitropolitul Bartolomeu Anania. Pentru a dobândi îndrăzneala de a-L numi pe Dumnezeu Tată al nostru, s-ar cuveni să ne simțim precum fiul risipitor. Acesta din urmă – consemnează evanghelistul Luca – își conștientizase

nevrednicia de a se mai numi fiu al tatălui din aceea pildă (Tatăl ceresc al tuturor fiilor risipitori care se pocăiesc cu adevărat și își îndreaptă viața). Această umilință trebuie să ne caracterizeze atunci când îndrăznim să îl numim Tată pe Dumnezeul nostru:

„Dumnezeu este, într-adevăr, Tatăl nostru, al tuturor, dar ar fi o mare nerușinare din partea noastră să-L numim astfel atâta vreme cât noi nu ne purtăm ca fii ai Săi. [...] Dacă însă avem conștiința înstrăinării noastre de El și dorim să ni-L apropiem ca pe un Părinte, e necesar să ne asumăm umilința Fiului Risipitor: *Tată, nu mai sunt vrednic să mă numesc fiul tău* (Luca 15, 21). [...] Iată rațiunea pentru care noi Îl rugăm pe Dumnezeu ca, prin bunătatea Sa, să ne facă vrednici de a I ne adresa ca unui Părinte. Întru duhul acestei umilințe ne asumăm cutezanța de a rosti *Rugăciunea Domnească*, numită astfel pentru că o avem de la Însuși Domnul Hristos.” (CDI, p. 224)

Rugăciunea „Tatăl nostru” este adeseori numită și „Rugăciunea Domnească”. Explicația nu este dificilă, arăta în comentariul său părintele Nicodim Măndiță: se numește așa deoarece Însuși Domnul Hristos ne-a dat-o. Dar de ce Rugăciunea Domnească a fost plasată, în cadrul Sfintei Liturghii, înainte de momentul împărtășirii? Pentru că prin aceasta vom fi conștienți de un aspect ce nu trebuie niciodată uitat: Doar adevărații fii ai Împărăției pot cuteza să ceară Pâinea cea spre ființă și astfel